

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за присъждане на ОНС „доктор” по професионално направление 3.5
Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – Радио)

Автор: Михаела Робертова Самарджиева

Тема на дисертацията: „Неформалната култура и радиото в България през 80-те години на XX век“

Научен ръководител: доц. дн Вяра Ангелова (СУ „Св. Климент Охридски”)

Рецензент: проф. дн Венцислав Димов (СУ „Св. Климент Охридски”)

1. Накратко за докторанта

Следващите редове са въведение към преценката на работата на автора и дисертацията. Без претенция за пълно и подробно представяне на докторанта и докторантурата, те обобщават накратко информацията за тях с добавен личен поглед на пишещия върху развитието на докторанта в академичната среда, която заедно обитаваме. Познавам Самарджиева, преподавал съм ѝ и в бакалавърската, и в магистърската степен, завършени във Факултет по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски” съответно през 2013 и 2015 г. От 2017 г. Михаела Самарджиева е редовен докторант в катедра „Радио и телевизия”, Факултет по журналистика и масова комуникация, СУ „Св. Климент Охридски”, през 2020 г. е отчислена с право на защита. Михаела Самарджиева още като студентка проявява интерес към близката история на радиото и музиката в него, участва в проект „Виртуална ретро фонотека” (Проект по НИС, 2012 г.), написа отзив за работата на този проект и откриването на Музея за историята на радиото. Като член на изпитните комисии (кандидатдокторантски конкурс, докторантски минимум) си спомням за отличното ѝ представяне в тези процедури. Вече редовен докторант, Михаела Самарджиева се вписа в екипите на научно-изследователски проекти на Катедра „Радио и телевизия“ по НИС на СУ „Св. Кл. Охридски“ („Семинар на Катедра „Радио и телевизия“ и Научна конференция на преподаватели и докторанти “Диалози за медиите“ – 2017, „Българското радио през социализма“ – 2018); участва в организирани от

катедрата национални научни конференции („Диалози за медиите“ – Копривщица, 2017; „Медийният човек“ – Бачиново, 2018 г.; „Радио: памет и съвременност“ – София, 2018 и др.), варианти на докладите ѝ са публикувани в електронното издание „Медиалог“. На вътрешната защита представи завършен текст, получил високи оценки от рецензенти и колегия.

2. Кратко представяне на труда: обща характеристика

Рецензираният дисертационен труд „Неформалната култура и радиото в България през 80-те години на XX век“ с автор Михаела Робертова Самарджиева съдържа основен текст на дисертацията с обем от 188 страници, като в общия обем от 229 страници са включени приложение с интервюта, списък на информаторите, библиография и източници. Авторефератът е с обем 26 страници.

Текстът на дисертацията е структуриран в увод, три глави и заключение. В увода се изясняват причините за избора на темата и нейната значимост и актуалност, обекта и предмета на изследване, поставените изследователски цели и задачи, основните инструменти и методи на работа, ограниченията в изследването.

Първа глава „Духът на времето“ е посветена на контекста на изследването – политически, икономически и социо-културни аспекти на 80-те години на XX век. Обществото и властта са експонирани чрез намерената архивна информация от централите за наблюдение и анализ на общественото мнение, натоварени от властта да следят обществените и социални процеси в държавата: Информационно-социологическия център (ИСЦ) и Научно-изследователския институт за изследване на младежта (НИИМ). Осъществен е „дълбочинен анализ на данните на ежегодни бюлетини, издавани за нуждите на Политбюро, секретарите и членовете на Секретариата на ЦК на БКП“. Авторът се опира на малко изследвани източници: два бюлетина, работещи с писма и запитвания на граждани „Злободневни проблеми“ и „Какво вълнуваше гражданите в нашата страна“. От тях е изведената и систематизирана ценна информация, представена в табличен вид, за темите и проблемите, вълнували най-много гражданите през 80-те години. Поставен е акцент върху „Младежта в България през 80-те. Състояние и проблеми“. Представени са

формалните младежки обединения (обществените организации) в страната за изследвания период. Представена е и визията на властта за младежите като „най-активни потребители на музика и култура, също и като основни творци на неформалната култура“, което определя обособеното внимание на докторанта върху младежта и нейната неформална култура. Предлага се вътрешно деление на изследвания период в три етапа: „инертен“ партийен контрол (1980-1984 г.); „векторен“ курс към преустройство (1985-1986 г.) и „внезапната“ социална промяна (1987-1989 г.).

Втора глава – „Култура. Неформална култура. Радио“ – анализира връзката на българското радио и неформалната култура. В началото е проследена общата културна картина в страната през 80-те като характеристики, политически аспекти, място на музиката в културната сфера и досега на младежта с предлаганата „формална“ култура. Авторът разглежда обекта си като процес, при който „държавата постепенно променя културната си политика... и от средата на периода (след 1985 г.) се осъществява съвсем нов курс в партийната културна политика – до скоро „периферни“, „неприемливи“ и „забранени“ стилове, музика и форми постепенно да се „одобряват“ от държавата, а в края на периода тя не само ги позволява, а дори се опитва „да ги осинови“, да ги постави „под своята опека“. Анализира се състоянието на предаванията за култура и младежи на българското радио през 80-те години, при което авторът сочи като свой „значителен принос... съставения възможно най-пълен списък на предаванията на Българското радио през 80-те години“ въз основа на анализирана информация от течението на вестник „Телевизия и радио“, защото не са запазени звукови документи за периода, липсва точен списък на предаванията, досега номенклатурата им е представена въз основа на „разхвърляните спомени на водещи и работещи в радиото“. В главата се представя неформалната култура с нейните специфики – названия, възникване, особености, представители, новата музика на неформалната култура, нови средища, „култове“ и „идеологии“. Очертани са разликите на „българската“ неформална култура от „западния образец“.

Трета глава „Участниците разказват“ съдържа анализ на интервюта на работили в радиото през 80-те години и на представители на неформалната култура за същия период. Една част от базата тук са дълбочинни интервюта в проекта – използвани са интервюта с

26 журналисти, музикални журналисти и водещи на музикални предавания, говорители и инженерно-технически сътрудници, част от проекта „Социализмът и радиото в България“ (2017 – проект по ФНИ-СУ, ръководен от доц. д-р Вяра Ангелова, в който Самарджиева участва). Друга част са „дълбочинните интервюта с представители на неформалната култура“, направени от автора през 2019 и 2020 г. с Нели Недева-Воева, Петър Миланов, Васил Гюров и Емил Братанов. Пълните интервюта с представителите на неформалната култура са дадени като приложение на изследването.

Заключението обобщава изводите, предложени след всяка от главите и отговаря на поставените базиси и перспективи на изследването (теза, цели и задачи и т.н.) в увода.

Библиографията и източниците в края на текста отговарят на използваните в текста. Включени са 70 научни заглавия (от които 45 печатни източници – монографии, студии и статии, публикувани в печатни издания, и 25 научни публикации в онлайн платформи) на български и английски език. Сериозна е използваната информационна база от архивни източници – 70-те единици включват архивни масиви от ЦДА; отделно е приложен списък с изследвани периодични издания от фонда на НБКМ. Авторефератът представя вярно дисертацията, като конспектира съдържанието ѝ, извежда приносите на труда и информира за публикациите на докторанта по темата на дисертацията.

3. Приноси и значимост на разработката

Автосправката за приносите на дисертацията „Неформалната култура и радиото в България през 80-те години на ХХ век“, включена в автореферата, започва с оценката на труда като „подходяща отправна точка за бъдещи академични изследвания в областта“. Очертани са няколко основни приноси на дисертацията:

1. Разширяване на рамките на вече наличния научен дискурс по избраните теми, при което в дисертацията неформалната култура се разглежда в нов контекст, извън полюсните и съществуващи вече оценки и начини на изследване.

2. Поставяне на неформалната култура през призмата на нейното взаимодействие с медиите, пресечните ѝ точки с „официалната“ или „формалната култура“, при което

„дисертацията за пръв път предлага научно изследване на избраните полета точно в това им взаимодействие“.

3. Новаторски опит за изготвяне на цялостен, систематизиран и по тематика списък на предаванията в Българското радио, звучали през 80-те години на XX век, който може да бъде „отправна точка за множество изследвания върху програмата на Българското радио, които... до момента са силно затруднени, поради липсата на запазен цялостен звуков архив, който да ни показва ежедневно, делнично звучене на радиото преди 1989 г.“.

4. Дисертацията показва богат набор от архивни данни и информация, която е издирена и в повечето случаи представена за пръв път.

Приемам предложените от докторанта четири посоки, които очертават приносите на работата. Към тях мога да добавя следните достойнства на дисертацията: трудът е посветен на обект, който показва важни черти на културната ситуация в последното десетилетие на социалистическа България – съжителството на неформална култура и формални културни институции и организации. Дисертацията съдържа богата информация, която е издирена и в повечето случаи представена за пръв път; тази информация е структурирана по начин, който показва умение за типологично и системно мислене. Съчетават се методи на изследване на първични и вторични синхронни източници с анализ на дискурси и биографични разкази. Изводите са аргументирани, въвеждат вътрешна периодизация в явлението, обоснована от откриване на нюанси, които стават видни през дълбокото виждане във факти и процеси, поставени в обектива на изследователя в тяхното живо функциониране и сложни взаимодействия. Авторските трактовки са далеч от черно-бялото, дихотомично, полюсно мислене, трудът не страда от привнесена оценъчност и не плаща дан на изкушенията да се представя близкото минало в рамката на днешната конюнктура, стигматизирано само негативно или идеализирано и носталгично разкрасено.

4. Критични бележки и препоръки

Високото качество на съдържанието на дисертационният труд би могло да бъде по-категорично защитено в техническото оформление на текста. Срещат се технически

грешки в изписване на някои думи, имена. Някои използвани в текста източници не са въведени в библиографията (например, на стр. 57 книга на Годор Живков се цитира в скоби, но липсва в библиографията или източниците; на стр. 68-69 се цитира текст на „Мария Дерменджийска“, но източникът липсва в библиографията или в бележките под линия, може би става реч за Мария Дерменджиева – двамата с Момчил Методиев са автори на книгата „Държавна сигурност: предимство по наследство“, Сиела, 2016 ?). Библиографията би могла да се обогати и прецизира, като се въведат нови автори и заглавия, а някои от цитираните автори да бъдат представени с техни сериозни трудове по проблема (монографии, книги), на само с интернет публикации.

5. Заключение

Дисертационният труд „Неформалната култура и радиото в България през 80-те години на XX век” с автор Михаела Робертова Самарджиева е приносен според показателите за научна дейност, посочени в ЗРАСРБ. Като проучва важна за медийните и комуникационни изследвания проблематика, трудът доразвива и обогатява съществуващите досега знания в българската наука и напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ за присъждане на ОНС „Доктор”. Оценката ми за труда е положителна, гласувам убедено за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ на Михаела Самарджиева и се надявам колегите от научното жури да споделят това мнение. Достойнствата на труда са постижения както за автора, така и за научния му ръководител и колегията на катедра „Радио и телевизия“ във ФЖМК на СУ „Св. Климент Охридски“ – академична среда, която също има заслуга за постигането на успешните научни резултати в рецензираната дисертация.

10. 01. 2020 г.

проф. дн Венцислав Димов